

Bezpečnostní management – systémový přístup

Security Management – Systems Approach

Milan Kný*

Abstrakt

Cílem sdělení je využití systémového přístupu k uchopení bezpečnostního managementu, jako praktického oboru a nové vědní disciplíny. Filosofie systémového přístupu k řešení problémů obecně je vhodným metodologickým základem i pro teorii managementu. Cesta ke skutečné optimalizaci bezpečnostní situace v managementu vede jen přes holistické, celistvé řešení. Aplikace ze systémové analýzy a syntézy dokládají, že systémový přístup a systémové myšlení v bezpečnostních objektech nemají absentovat. Pravdivost tvrzení, že bezpečnostní management je etablovanou disciplínou, je závislá na pokračující diskusi, jež představuje užitečný proces vývoje nové vědní disciplíny. Racionalita vědy a systémovosti působí zároveň jako protiváha iracionálního strachu celé lidské společnosti. Jaké zůstávají otevřené otázky bezpečnosti ve vztahu k „našim zájmům“? Aktuální problémy Evropy by měly být řešeny systémově. Je třeba definovat zájmový prostor, teritoriálně buď hranice EU, nebo Schengenského prostoru, zavést systém na objekt s ohledem na hranice prostoru, specifikovat strukturu a subjekty rozhodování a implementace.

Klíčová slova: Bezpečnostní management, systémový přístup, ICT, kybernetika, výzkum, krizové řízení, systémové myšlení, terminologie.

Abstract

The aim of the contribution is the use of the systems approach to treat security management as a practical field and new scientific discipline. The philosophy of systems approach to the solution of problems generally is an adequate methodological basis even for the theory of management. The path to the real optimization of security situation leads only through the holistic and solid solution. Applications of systems analysis and synthesis back up the fact, that systems approach and systems thinking should not absent in security objects. The truthfulness of the claim, that security management is a well-established discipline, depends on ongoing discussion that represents useful process of development of new scientific discipline. At the same time the rationality of science and systematism works as a counterbalance to irrational fear of the whole society, too. Which questions of security remain open in relation to „our interests“? Current problems of Europe should be solved systematically. It is necessary to define the space of interest (territorially the border of the EU or the Schengen area), to implement the system to the object with respect to the borders of the space, to specify the structure and subjects of decision making and implementation.

Keywords: Security management, Systems approach, ICT, Cybernetics, Research, Crisis management, Systems thinking, Terminology.

* Faculty of Security Management, Police Academy of the Czech Republic in Prague,

Lhotecká 559/7, P.O.Box 54, 143 01 Praha 4, Czech Republic

✉ kny@polac.cz

1 Úvod

K vymezení předmětu zkoumání nebo k racionálnímu pohledu na objekt reality jsou pro uchopení problému užitečné formální přístupy, metody a techniky. Pro dané sdělení odkazujeme pozornost zejména na kybernetiku, inženýrství, matematiku a často v kontextu s filosofií a sociologií. Předmět či objekt blíže specifikuje mix a modifikaci zvolených přístupů.

Bezpečnostní management krystalizuje jako nová vědní disciplína a je již etablován jako praktický obor, respektive pojmenování relativně homogenní aktivity bezpečnostní komunity. Zjistěte by patřil také do množiny bezpečnostních věd. Systémový přístup a systémové inženýrství svými nástroji usilují o adekvátní reflexi bezpečnostního managementu. Dokladem toho jsou konference a semináře i aplikovaný výzkum, v České republice zejména za posledních dvacet let. Cílem sdělení je využít diskusí a poznatků z aplikací formálních disciplín z nejrůznějších oblastí života za účelem systémového přístupu k uchopení bezpečnostního managementu, jako praktického oboru a nové vědní disciplíny.

2 Bezpečnostní management

2.1 Terminologie

„**Bezpečnostní management**“ patří k termínům složených z adjektiva a substantiva. Podstatné jméno lze považovat ve významu termínu za dominantní, vždyť přídavné jméno plní roli „pouze“ vlastnosti. Jedná se tak o druh managementu. To považujeme za základ k lokalizaci složeného výrazu.

„**Management**“ v teorii představuje zároveň tři významy:

- a) Vědní disciplína.
- b) Skupina vedoucích, manažeři.
- c) Činnosti, respektive funkce, prostřednictvím kterých se řídí

Bezpečnostní management jako vědní disciplínu lze diferencovat analogicky jako management obecný.

Bezpečnostní management má znaky a projevuje se jako praktický obor nebo specializace, jako téma vědy o řízení a také jako akademická instituce nebo studijní obor či program. Pojem v češtině není ustálen, respektive je již často používán k různým účelům jako složenina dvou obsahů, také víceznačných: bezpečnost – management.

Na konferencích na téma „bezpečnostní management“ bývá v repertoáru také „terorizmus“ nebo „bezpečnost silničního provozu“. Pod titul konference by spíše patřilo „řízení boje s terorizmem“ a „řízení k bezpečnosti silničního provozu“. Jednalo by se o pojetí procesního managementu.

„**Bezpečnostní manažer**“ (Security Manager) je dle (Jirásek, Novák, & Požár, 2015) příkladem k ad b) definice z kybernetického slovníku¹ – „zaměstnanecká role pro výkon odpovědnosti gestora IS (informačního systému) za bezpečnost s definováním odpovědnosti a

¹ Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti je průběžně doplňován a upravován a je k dispozici na webových stránkách [AFCEA, Česká pobočka](#).

pravomoci“. Ke zdroji bychom doplnili, že bezpečnostní manažer, ať má nebo nikoliv toto funkční označení, je každý manažer, který řídí bezpečnostní činnosti nebo organizaci (náčelník generálního štábu AČR, ředitel příslušné složky policie nebo hasičů apod.).

„**Bezpečnost**“ jako významný termín má rovněž více výkladů, zdůrazňujeme v češtině, neboť má některé potíže s jazykovými ekvivalenty (při překladech) security, safety apod.

V kybernetickém slovníku (Jirásek, Novák, & Požár, 2015) se uvádí: (angl. security) „Vlastnost prvku (např. informačního systému), který je na určité úrovni chráněn proti ztrátám, nebo stav ochrany proti ztrátám. Bezpečnost IT zahrnuje ochranu důvěrnosti, integrity a dosažitelnosti při zpracování, úschově a prezentaci informací.“ Analogické parametry charakterizují bezpečnost, a její úroveň, fyzických a kombinovaných objektů.

I zde je patrné, že jde o proces utváření bezpečného prostoru, zabezpečování nebo již o stav a úroveň zabezpečení. V tomto případě má bezpečnost dokonavý „vid“ (angl. Safety?). Často se také rozlišuje subjektivní **pocit bezpečí**, individuálně nebo ve skupině kolektivní pocit, atmosféra (strachu). Objektivní, měřitelná (relativně) bezpečnost, např. tloušťka pancéřování vozu pro chráněnou osobu nebo počet ochranných prvků fyzicky u banky (finanční instituce) či vrstev u informačního systému.

Jakou bezpečnost máme na mysli, bývá důležité specifikovat tehdy, jakmile kombinujeme české synonymum řízení – řízení bezpečnosti. Čeština lépe vystihuje „řízení k bezpečnosti“ (aby byla vytvořena, zvýšena), (angl. „to“ nebo „of“). *Poznámka: automobil řídíme přímo volantem, podnik manažerskými činnostmi, bezpečnost nepřimo tak, aby byla odpovídající.*

2.2 Východiska zkoumání

V tématu vycházíme mj. z výzkumných zpráv uzavřených výzkumných úkolů na Policejní akademii ČR v Praze. Starší z výzkumných úkolů „**Teorie policejního managementu a informatiky**“, byl zařazen jako dílčí výzkumný úkol č. 424 do integrovaného úkolu č. 4 „Aktuální problémy rozvoje policejních věd a transfer jejich poznatků do praxe“. Byl ukončen v roce 2003 a zaměřen byl zvláště na řízení za zvýšeného rizika. *Výzkumné týmy tehdy měly ambice přispět ke konstituování policejních věd, a proto logicky součástí měl být „policejní management“ a nikoliv „bezpečnostní management“.* V období **2004 – 2010** byl realizován Výzkumný záměr „Identifikace a reflexe rizik společenské praxe jako teoretický základ pro rozvoj policejních služeb“.

V rámci integrovaného výzkumného úkolu „Aktuální problémy rozvoje policejních věd a transferu jejich poznatků do praxe“ IVU 1 je řešen, jako druhá součást tohoto integrovaného úkolu, dílčí výzkumný úkol „**Rozvoj bezpečnostního managementu a informatiky**“ VÚ 1/2. *K vizi řešitelů dílčího výzkumného úkolu patřilo již patrné sblížení a systémová neoddelitelnost vnitřní a vnější bezpečnosti² jako finality bezpečnostního managementu a policejního management jako podmnožina.*

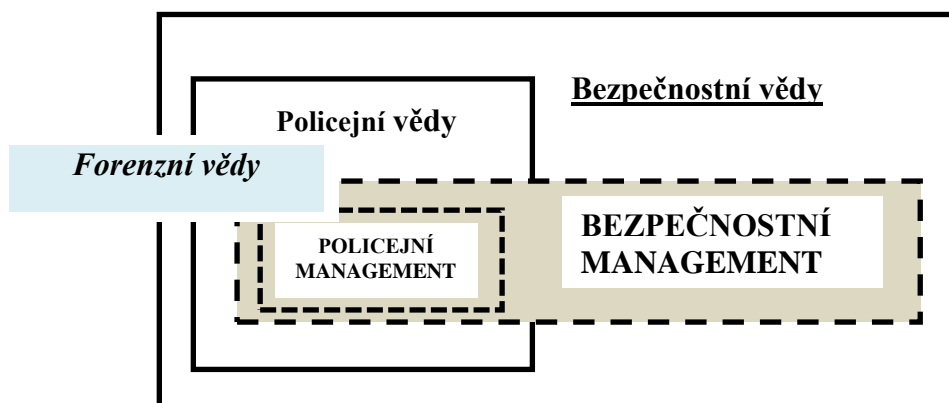
Jádrem řešení dílčího výzkumného úkolu byl „management“, který je zaměřen zejména na **řízení bezpečnostních činností ve veřejném sektoru**. Ověřuje mj. zvláštnost **pojetí**

² Vojenské vědy byly a jsou jako jediné z oblasti bezpečnosti etablovány i v oficiálních číselnících.

informatiky jako servisu informačních a komunikačních technologií pro řídicí subjekty policie a dalších bezpečnostních sil společnosti. V tomto směru se jeví jako finální hodnota – **informační bezpečnost**, představující zvláštní součást **řízených bezpečnostních procesů**.

Pojetí bezpečnostního managementu bylo analyzováno v rámci plnění VÚ 1/2 výzkumnou studií (Kný, & Požár, 2010b) a v následné monografii (Kný, & Požár, 2010a). Tematika bezpečnostního managementu byla dále rozvíjena v období 2010 – 2015 především integrovanými výzkumnými úkoly „**Bezpečnostní management a krizové řízení**“ a „**Analýza a predikce vybraných aktuálních problémů veřejné správy**“.

Struktura integrovaných úkolů přímo neslibuje konzistentní rozvoj bezpečnostního managementu v homogenní celistvosti (Požár et al., 2015). Jednotlivé výstupy systémový přístup odrážejí. Utrídění poznatků si žádá i vyjasnění podobnosti mezi vědami forenzními a bezpečnostními. Další vývoj poznatkové báze lze očekávat v konstituování bezpečnostního managementu jako disciplíny obecného managementu v kontextu bezpečnostních respektive policejních věd, viz Obr. 1. Další empirický materiál průběžně poskytuje praxe, i když v chaotickém náběhu témat společenských rizik (terorismus, živelná migrace, sociální soudržnost, kybernetická kriminalit apod.)

Obr. 1. Hierarchie bezpečnostních disciplín. Zdroj: (Požár et al., 2015, s. 16)

3 Systémový přístup v bezpečnostním managementu

Systémové přístupy³ k řešení problémů zaznamenávají v 21. století jistou renesanci. Vyšší stupeň těchto přístupů představují **systémová řešení** u formálně propracovaných, algoritmizovatelných úloh, které využívají nástrojů výkonných informačních a komunikačních technologií (ICT). Pro současný vývoj je charakteristické, že uživatelé mají k dispozici pestrou softwarovou nabídku, která by měla být komfortní a přátelská. Naproti tomu však adekvátní znalost matematicko-statistických metod často chybí. Tak se projevují nedostatky v aplikaci a implementaci při nepochopení vhodnosti. Jsou obory, kde je to

³ Systémové přístupy (v množném čísle) znamenají možnost zavedení nikoliv jen jediného modelujícího systému na určitý objekt, jinak řečeno přípustnost různých pohledů na touž věc v obdobném (formálně logickém) stylu. Systémový přístup k managementu obecně uplatňují také (Wehrich, & Koontz, 1993).

obzvláště nepříjemné, např. v praktické v medicíně, právu, politice. Kritické postřehy zaznívají např. na tradičních setkáních komunity pro „systémové přístupy“ (VŠE v Praze) a „systémové inženýrství“ (konference SYSIN – Systémové inženýrství a informatika, univerzit v Hradci Králové, Pardubicích a virtuální setkání s Policejní akademií ČR).

Připomeňme si některé zásady z 60. – 70. let dvacátého století, kdy systémové přístupy a systémové inženýrství „rozkvétaly“. Výraznější kybernetický formalismus narážel u sociálních objektů na bariéru.⁴

Systémový přístup chápeme jako metodu, techniku, postup, při kterém si jsme vědomi vymezení zájmového celku v jeho vnějším okolí (*pracovní definice autora*). **Systémová analýza** přitom sleduje prvky systému a jejich koexistenci ve vazbách. Vědomé cílové chování organismů a jejich instinktivní vnímání existenčního účelu ve vnějším konkurenčním prostředí je předmětem **systémové syntézy** (Habr, Vepřek, 1986). Sociální objekty, které pozorujeme se zvláštním zřetelem k bezpečnosti, existují v prostředí o mnoha dimenzích, včetně přírodních, průmyslových a ekonomických.

Co obzvláště je zdůrazňováno – **systémové myšlení** jako styl k řešení konceptuálních problémů⁵. Zejména jsou oceňována díla, která v poslední době zdůrazňují „měkké přístupy“. Bezpečnostní informační a manažerské projekty nacházíme v objektech a jevech, které jsou málo strukturalizovatelné. Patří k nim zvláště takové, které jsou netechnické, neprůmyslové, nekomerční, tzn. spíše sociální, nevýrobní, neziskové – veřejné.

Stopy systémového myšlení sahají do daleké minulosti ke klasickým filosofům /mj. Kant, Novokantovci etc. / a hodí se dodnes v koncepční práci i ve vědě. Cesta od obecného k specifickému, od širšího k cílově zaměřenému. V konfliktu (s řádem) bývá prosazení tvořivosti s otevřeným způsobem objevovat nové pořádací principy. Kreativita a podpora náhodného způsobu v synergii se systémovým přístupem narážejí⁶ na obtíže ve státní byrokracii a ve stylu řízení silových složek státu, které podporou veřejného mínění v české společnosti neoplývají.⁷

Systémová analýza informačních zdrojů má hodnotit, zda je již nyní, případně až v budoucnu možné očekávat **vytvoření konstituovaného oboru** nebo tématu managementu nebo popřípadě nové bezpečnostní vědní disciplíny. Rysy systémové syntézy mají být nalezeny zejména v konceptuálních modelech a dalších inspiracích z obecného managementu, aplikovaného průběžně na řízení, s odhledem na bezpečnost. Na tomto místě nedokládáme uznání bezpečnostního managementu (BM) jako vědy, přesvědčení o tom, že systémové přístupy se ke studiu a řešení úloh BM hodí, je nesporné.

⁴ Také u sociálních věd, které však byly asymetricky ideologicky deformovány. Fundovaní formalisté tiše bojovali proti ideologii a zanedbali v té souvislosti měkké přístupy, jejichž prosazování bylo politicky riskantní.

⁵ Podle Vítka bývá systémové myšlení vymezováno jako hledání smyslu celků (Kný, et al., 2015). Sledována je vazba mezi filozofií a chápáním celku, ucelenosti, celistvosti jinými vědními disciplínami. Transcendentalita, pojetí celku na úrovni individua (ich, sebst) až k nejobecnější, totálně globální úrovni celku (viz C. G. Jung a „jeho“ kolektivní nevědomí, angl. All, arab. Al, boží) přechází do oblasti filozofie nebo až k liberálnímu vytváření individuálních paradigmat.

⁶ Zároveň je vhodné připomenout, že „systémový přístup“ není cílem, ale prostředkem k poznání. Tím nemá být řečeno, že prostředky a podmínky nemají často klíčovou roli v cestě ke znalosti.

⁷ Na náborovém letáku ke vstupu do řad policie bylo uvedeno mnoho motivátorů, ke kterým humorně kdosi znalý situace připsal „...a chcete-li být jednou nohou ve vězení.“ Některá povolání nejsou dosud částí naší veřejnosti přijímána s uznáním. Mají na tom podíl i masmedia a celebrity.

Ve vědě však obecně, ve vědních disciplínách specificky, systémové přístupy mají zdroje u klasiků, i když tohoto výrazu ani nepoužili. Tondl (1969) při studiu struktury vědy systémový přístup zmiňuje. Systémový přístup na rozdíl od atributivního přístupu – „neptá se primitivně na to, co věda (*též bezpečnostní management?*) je nebo není, ale ptá se po tom, co dělá, jak funguje, co z ní vychází, a popřípadě dále také na to, jaké jsou její základní složky, její vnitřní struktura apod.

4 Manažeři pro bezpečnost

Mezi aktuální **role manažerů** patří odpovědnost za implementaci „opatření k bezpečnosti organizace“, kterou řídí. Po integraci kompetence ekonomické a informační patří do potenciálu manažera **bezpečnostní kompetence**, ta která je podmíněna další nezbytnou znalostí, dovedností i schopností či talentem, který manažerská profese vyžaduje. „Bezpečnost“ není všeobecně považována za vědu, ani dosud není výhradním předmětem některé vědní disciplíny. Praxe rozlišuje množství profesí bezpečnostního charakteru. Činnosti těchto profesí jsou předmětem zájmu celé řady oborů, které přes rozličné vývojové cesty obsahují mnoho společného jak co do obsahu a účelu, tak po stránce formy, technik a procesů.

Výsledky výzkumu (PAČR 2011-2014) kompetence policejního manažera přináší poznatky pro modelovou vybavenost vedoucích pracovníků policie (PČR), svým způsobem také pro bezpečnostní manažery obecně (Požár et al., 2015).

Součástí integrovaného řízení organizace je samozřejmě existující ekonomický management a informační management. Řízení speciálních procesů zabezpečuje ekonomický (obchodní, marketingový apod.) ředitel, náměstek pro informatizaci a v poslední době analogicky bezpečnostní ředitel. V praxi se postupně a stále intenzivněji vyskytuje speciální **profese bezpečnostního manažera**. Taková personální dělba práce je charakteristická spíše pro větší organizace.

Bezpečnostní situace ve světě i ve všech subglobálních úrovních registruje výskyt nejen běžných **bezpečnostních incidentů**, ale také zvláště nebezpečné až **krizové situace**. V praxi je konstituován **obor krizového managementu**. Vojenské konflikty a rizika vnitřní bezpečnosti zajímají armádní, policejní, zdravotnické a další instituce a jejich vedení. **Řízení procesů**, které vedou k odvrácení a regulaci bezpečnostních hrozeb nebo k návratu k optimální bezpečnostní situaci vyžadují synergické úsilí pozitivních bezpečnostních sil⁸. Nejen terminologickým problémem⁹ je diference „krizové řízení“ versus „krizový management“.

⁸ „Pozitivní bezpečnostní síly“ jsou pracovním označením pro objektivizovaný a relativizovaný vlivový subjekt vzhledem k definované cílové bezpečnosti objektu. Pro soupeřící síly v konfliktu mohou být jejich činnosti stejně tak pojaty za pozitivní při vlastním vítězství jako negativní při prohře – získání nevýhody/výhody.

⁹ K otázce bezpečnostních věd nebylo před deseti lety dosti odvahy zveřejňovat úvahy o jejich existenci nebo konstituování v soustavě uznávaných věd. Spíše probíhala mise k uznání policejních věd (vedle věd vojenských), dle našeho názoru – součástí bezpečnostních věd.

5 Bezpečnost

5.1 Bezpečnostní situace

Bezpečnostní situaci je žádoucí vztahovat k objektu, zájmovému prostoru jako diagnózu jevu. Je přirozené ji vnímat jako dynamickou událost, jako stav věci v časovém a prostorovém intervalu.

Nejblíže vyšší globální bezpečnostní prostor, či systémové okolí respektive prostředí pro Českou republiku institucionálně stojí EU a NATO. Žádoucí je vysoká konkurenceschopnost a kompatibilní, integrovaná kooperace. Konkurence je účelově transformována na spolupráci s prosazením alespoň minimálních zájmů vlastních (individuálních) i společných (společenských). Jsme svědky toho, že intenzivnější spolupráce ekonomického partnerství pozitivně vede k zvýšení vzájemné bezpečnosti, avšak v mimořádných situacích se vztahy mění, vyhrocují (krize).

5.2 Systém řízení

Bezpečnostní situace je vázána na objekt, hmotný, nehmotný, sociální, ekonomický. Na objekt zavedeme systém řízení. Meritum systému řízení k bezpečnosti je dáno charakterem objektu. Fyzicky se může jednat o banku, kterou je třeba zabezpečit proti nežádoucím událostem a napadení banky na určitém stupni nebezpečnosti. Další a další bezpečnostní prvky zvyšují bezpečnost banky. *Není adekvátní tyto „prvky ochrany“ ztotožňovat s „prvky systému“.*

Systém řízení rozlišuje nejen strukturu (např. organizace), ale zejména chování, finálně cílové, účelné a účelové. Malý (2010) zdůrazňuje, že „je třeba podrobněji prozkoumat, jaké nástroje tyto systémy (řízení, regulace) používají a podrobněji se jimi zabývat.“ Bezpečnostní systémy (vrstvy systému, subsystémy) patří, pokud se týká procesů – událostí (incidentů havárií apod.), k jedinečným neopakovatelným a špatně strukturovaným, pro něž je systémová analýza zvláště důležitá. Projektování bezpečnostních systémů se zpřesňuje na základě zkušeností z podobných případů (vč. tacitních znalostí)

Regulace je forma řízení (Požár et al., 2015). Typ systému, který podrobujeme pozorování, rozlišuje mezi univerzem (množinou prvků). Prvky, které jsou zvláště důležité, jsou rozhodující pro fungování systému a tvoří **kritickou infrastrukturu**. Tak, jako v komunikačním systému rušivě působí šum, zde působí narušováním různé vlivy prostředí. Rozhodující prvky systému představují podstatné proměnné, které bývají nežádoucími vlivy vychýleny z životně přijatelných mezí. Vlivy to mohou být náhodné a záměrné. Znakem technických a biologických systémů je **schopnost autoregulace**. Umělé lidské systémy, např. systém **řízení kvality**, mají zakomponovány do procesů **neuralgické body** se schopností určité odchylky z optima monitorovat a regulovat, k návratu **do rovnováhy**. Regulátor k usměrňování nežádoucích vnitřních i vnějších vlivů může být definován jako systém (subsystém) řízení. Úplnou regulaci nacházíme u technických systémů. U sociálních, také bezpečnostních systémů se jedná o regulaci neúplnou.

V Evropské unie (z hlediska ČR úroveň bezpečnostního nadsystému) jsou regulativy v podobě politik nejběžnější metodou řízení. Implementace politik vychází z rozhodnutí institucí

(Rada EU, Evropský parlament a Evropská komise) o předpisech různého stupně závaznosti pro podřízené subjekty (národní) jako jsou nařízení, směrnice a doporučení. Regulace chybami (zákon a jeho realizace) má podobu „regulace podle výjimek“. Rovnovážného stavu se dosahuje pouze v časových okamžicích (krátkém období) **Ultrastabilní systémy** mají schopnost adaptace k dynamické stabilitě. **Řízení podle výjimek** je založeno na selekci např. informačních zpráv zvláštního významu (porušení legality v aktuálně kritických situacích).

6 Diskuse

Za odbornou diskusi lze považovat nejenom polemiku protichůdných názorů s argumentací různých mluvčích, nýbrž i vlastní vysvětlení možných pochybností z pestrých názorových rozdílů z literárních, konferenčních a mezilidských zdrojů. Volíme jednu z forem – problémovou otázku a reakci na ni.

Bezpečnost lze vnímat jako vlastnost objektu nebo subjektu předmětného zájmu. Používá se spojení „řízení bezpečnosti“ adekvátně? Proč zavádět „bezpečnostní management“ jako obor nebo vědní disciplínu?

Pojem „bezpečnost“ má více významů. Charakterizuje například „bezpečnostní situaci“ (někde, něčeho), která nebývá nikdy úplná, zabezpečená je jen relativně podle kritérií bezpečnostní spolehlivosti, zvolené míry „jistoty“. Relativitu bezpečnosti, zabezpečení nebo ochrany a u lidských systémů v pocitové sféře, tu je třeba chápat dynamicky se měnící. Ve společnosti nejde o proces automatický, ale podléhající jen vlivu chaotických jevů, ale také vlivu subjektů. Takové působení je záměrné, řízené. Představujeme si, že bezpečnostní management, manažeři, řídí činnosti *k bezpečnosti*, např. kritické infrastruktury. Krizoví manažeři mají funkce v krizovém plánování, strategicky i operativně rozhodují o opatřeních. Vrcholní manažeři firem čelí rizikům všemi manažerskými funkcemi. Neobejdou se bez účinné kontroly. I tím plní roli bezpečnostních manažerů. Velitel (zásahu), který neudělá fatální chybu, neohrozil vlastní zdroje (lidské), nezvýšil nebezpečnost. Bezpečnost přímo řídit nelze. Můžeme řídit zabezpečovací práce, stavbu protipovodňových hrází. Záměrné a účelné ovlivňování a určování podoby bezpečnosti postihuje bezpečnostní management.

Patří systémový přístup v 21. století stále k živým přístupům pro řešení otázek managementu?

Management je uznávanou disciplínou společenských věd. Ty v současnosti neoplývají prioritním postavením v průmyslových, politických i akademických kruzích. Jedním z argumentů je distance od aktuální praxe, také špatná měřitelnost přínosů a zhoršená konkurenceschopnost s technickými obory. Systémové myšlení, systémový přístup k řešení společenských problémů poskytují argumentaci na podporu významu společenských věd, zejména uplatněním do politické praxe. Systémové přístupy se vrací k racionalitě účelného způsobu myšlení v celistvosti (ta praxi chybí), a také ke klasikům manažerských škol (mj. Vodáček, Rosický, Koonz a Weihrich). To platí i pro informační management (Vodáček, & Rosický, 1997, str. 43). Terminologie systémových věd podpírá průhlednost řešení problémů spojených s aplikovaným systémovým přístupem. Přesné chápání pojmů (v komunitě systémových inženýrů běžné): systém, prvek, struktura nebo chování a otevřenost (systému do okolí) charakterizuje verbálně i na modelech abstraktní i konkrétní skutečnosti. Churchman (1968) ve své knize se k pojmům a kategoriím vizionářsky postavil (Vodáček, & Rosický, 1997, str. 45). V témže období (1968) přichází biolog Ludwig von Bertalanffy

s obecnou teorií systémů, která je rozvíjena i v kybernetice (mj. Churchman, Wiener). Koryfejí kybernetiky a systémového přístup či systémového inženýrství je řada a z nezmíněných aspoň připomeneme některé „z našich“ Drába, Vlčka, Ehlemana, Habra, Vepřeka nebo Klíra, či Vítka.

Termínu Systémový přístup se používá již dlouho. Používal se v souvislosti s řízením armád a vlád odedávna. Až průmyslová revoluce v průběhu devatenáctého a dvacátého století se tento pojem spojuje s managementem, filosofií a vědou. Biolog Ludwig von Bertalanffy přemýšlel o živých organismech jako o obecných systémech. Se zvyšující se komplexitou průmyslových procesů se stala potřeba systémového přístupu nezbytná. Systémový přístup přišel na svět ve chvíli, kdy vědci a filozofové identifikovali společná témata přístupu k tomu jak řídit a organizovat komplexní systémy.

Pojem systémový přístup sjednocuje jak analytické, tak i syntetické metody, zahrnující holismus i redukcionismus. Von Bertalanffy si všiml, že systémy z pohledu přírodovědy jsou uzavřené – tzn., že nereagují na podněty z vnějšího světa ani žádné podněty nevysílají. Sociální systémy naopak jsou otevřené, vícevrstvé a vzájemně se prolínající. Vždyť na týž objekt je možno zavést více systémů, jejich modelů. Jejich kontext však má být uchopen a zobrazen v celistvosti a přehlednosti. Složitě systémy proto prezentujeme na modelech zjednodušených.

Interakce nebo zpětná vazba?

K současnému managementu patří jako neoddělitelná součást celá oblast informatiky. ICT je běžně užívanou zkratkou pro integraci jak informačních tak komunikačních technologií. Známé komunikační schéma představuje spojení mezi dvěma a více komunikanty. To připomíná subjekt – subjektové působení, charakteristické pro sociální systémy. Stále však je platný princip subjekt – objektového působení z klasické dialektiky. Jednosměrný komunikační model od mluvčího/odesilatele k posluchači/příjemci obsahuje vedle šumu také důležitou zpětnou vazbu.

Příběh z armádní komunikace s nadsázkou: Tady Orel, tady Orel, jak mě slyšíte? Pozice alfa, slyšíme vás, na kótě 32 je patrný pohyb...

Jednosměrný kanál umožní zpětnou vazbou opět po přepnutí vysílačky jednosměrně vrátit odpověď. Vícesměrné vazby mezi subjekty/uzly klasickou zpětnou vazbu nerozlišují a vymezeny jsou tzv. zájmovým prostorem. Podobné prostorové vymezení systému je využíváno v síťových strukturách ve vojenství nebo v ochraně kybernetického prostoru.

Principu zpětné vazby se užívá v managementu k doplnění modelu subjekt – objektového působení jako kontrolní vazby pro řídicí subjekt o plnění úkolů a efektů řízeného objektu/organizační složky. V systémovém modelu – viz také (Weihrich, & Koontz, 1993) – komunikační zpětná vazba prochází všemi manažerskými funkcemi zpět k plánování a cíli.

Moderní management řadí mezi současné přístupy (konce 20. a začátku 21. století) systémové přístupy k managementu (Vodáček, & Rosický, 1997). Zcela aktuální je pro security management – cyber security v nadnárodním prostoru, kde „národní hranice“ se na Internetu těžko dodržují.

7 Závěr

Systémového přístupu využíváme jako nástroje k vymezení bezpečnostního managementu v prostředí bezpečnostní komunity a jako termín pro novou vědní disciplínu. Paradigma (Požár et al., 2015) této bezpečnostní disciplíny se zřejmě bude dále vyvíjet v kontextu

bezpečnostní situace a mezinárodních vztahů. K vlivovým procesům akceleruje význam kybernetického prostoru, institucionalizace monitoringu a ochrany proti incidentům. Zřizují se služby ve prospěch regenerace, zejména po útocích k narušení infrastruktury. Měkké přístupy k systémové bezpečnosti nepředstavují méně cennou nadstavbu, ale naopak vysokou hrozbu od lidského činitele, chybujícího jako uživatel a škodící jako kreativní útočník.

Aktuální hrozby nadnárodního charakteru vyžadují racionalitu „správného cítění“ proměnit v racionalitu „systémového myšlení“. Ad hoc vytvářené aliance (např. k poražení „islámského státu“) se musí shodnout na průniku společných zájmů, aby získaly konkurenční výhodu nad síťovou strukturou (islamistů) a non normativní strukturou protivníka (non hodnot „naší“ kultury). Cílový stav dynamiky naprogramovaných bezpečnostních aktivit zpravidla nekončí dosažením prvního cíle - vítězství. Proces regenerace a adaptace byl v mezinárodním rozměru několikrát podceňen a stal se příčinou dalšího problému. Celistvost a úplnost je věcí kvalifikovaného odhadu a správné vize.

Seznam použitých zdrojů

- AFCEA (2015). *Český slovník pojmů kybernetické bezpečnosti*. Retrieved from <http://afcea.cz/cesky-slovník-pojmu-kyberneticke-bezpecnosti/>
- Churchman, C. W. (1968). *The System Approach*. New York: Laurel.
- Habr, J., & Vepřek, J. (1986). *Systémová analýza a syntéza: zdokonalování a projektování systémů*. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury.
- Jirásek, P., Novák, L., & Požár, J. (2015). *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti*. Praha: Policejní akademie ČR.
- Kný, M., & Požár, J. (2010a). *Aktuální pojetí a tendence bezpečnostního managementu a informační bezpečnosti*. Praha: Tribun.
- Kný, M., & Požár, J. (2010b). *Rozvoj bezpečnostního managementu a informatiky*. Závěrečná výzkumná zpráva. Praha: Policejní akademie ČR.
- Kný, M. (2004). Safety – State of Mind Objective Situation. In *Proceedings of the Conference on Secure Europe*. Praha: AFCEA.
- Kný, M., et al. (2015). *Předpoklady informačních systémů v systémovém inženýrství*. Praha: Policejní akademie ČR.
- Kný, M. (2010). Systémové myšlení předpokladem poznatkovosti bezpečnostního managementu. In J. Křupka, M. Vítek (Eds.), *Budoucnost systémového vědění*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Lukáš, L., Hrůza, P., & Kný, M. (2008). *Informační management v bezpečnostních složkách*. Praha: MO ČR.
- Malý, J. (2000). *Teorie systémů I*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Požár, J., et al. (2015). *Reflexe funkcí bezpečnostního managementu*. Praha: Policejní akademie ČR.
- Tondl, L. (1969). *Člověk a věda*. Praha: Academia.
- Vodáček, L., & Rosický, A. (1997). *Informační management. Pojetí, poslání a aplikace*. Praha: Management Press.
- Wehrich, H., & Koontz, H. (1993). *Management*. Praha: Victoria Publishing.